

‘William Stoner haalt door zijn passieve aard het bloed onder je nagels vandaan... *Stoner* is simpelweg prachtig!’

Maartje Kroonen – Literaire boekhandel Lijnmarkt, Utrecht

‘Je leeft Stoner, je bent Stoner, je mislukt, je faalt, je staat weer op. Een nimmer aflatende zoektocht naar liefde. Weergaloos boek’

Monique Burger – De Nieuwe Boekhandel, Amsterdam

‘Ik kan niets anders doen dan me aansluiten bij het legioen *Stoner*-adepten, want ja, het is een boek dat je gelezen móet hebben. In Baarn op 1 met een bandje erom. Dé favoriet van Boekhandel Den Boer. Verreweg het meest verkochte boek momenteel. Als warme broodjes... en terecht!’ Gerda Aukes – Boekhandel Den Boer, Baarn

‘Wat een meesterlijk boek, *Stoner*. Als klanten vragen naar een mooi boek kom ik toch steeds weer als eerste op: *Alsof het voorbij is* van Julian Barnes. En hoewel ik ondertussen best weer veel gelezen heb, verdrong geen van die boeken meneer Barnes. Maar nu is daar dan *Stoner*. En dan zeg ik gewoon: dit moet iedereen lezen’

Hubert van Belois – Boekhandel Maximus

‘Wat een prachtig boek, een schitterend geschreven, hartverscheurend verhaal’ Janine Waiboer – Boekhandel Plukker, Schagen

‘*Stoner* schetst een weinig bijzonder leven in de eerste helft van de twintigste eeuw op een zeer bijzondere wijze. Na de omslag grijpen ook de woorden die Williams koos om dit leven te beschrijven je bij de kladden’ Remco Houtepen – Libris Venstra, Amstelveen

‘Ik ben een trage lezer, maar bij dit boek heb ik dat heel bewust gedaan, weergaloos!!’ Herman van Haaren – Selexyz Gianotten, Tilburg

‘Dit boek verzoent mij weer volledig met het feit dat ik boekverkooper ben’ Martin Verrips – Boekhandel van de Ven, Soest

‘*Stoner*: een adembenemende vertelling over een man die het leven leeft zoals hij het moet leven, prachtig’

Willeke van der Meer – Boekhandel Blokker, Heemstede

‘Een hoogtepunt is de beschrijving van het sterven van Stoner. Zelden heb ik zo’n prachtige en ontroerende passage gelezen. Williams stijl

is sober, maar hij weet alles te vertellen dat er werkelijk toe doet. Er staat geen overtreffende zin in'

Ruud Aret – Boekhandel Post Scriptum, Schiedam

'Zelden een boek gelezen waarbij het prachtige omslag zo past bij de inhoud' Hans de Sain – Algemene Boekhandel, Amersfoort

'LEES DIT BOEK! Dat is eigenlijk het enige wat ik over deze roman zou moeten zeggen. Hij is namelijk zo hartverscheurend mooi, dat ik regelmatig met vochtige ogen zat te lezen. Dient nog opgemerkt dat het taalgebruik van John Williams werkelijk adembenemend mooi is. Kortom *Stoner* is echt steen- en steengoed'

José Ferdinandus – Het Leesteken, Purmerend

'Dit vergeten boek, zo op de huid geschreven – het is een groot lezerspubliek gegund. Zonder meer een virtueuze roman'

Marianne – Boekhandel Schimmelpennink, Amsterdam

'Dit boek zal me bij herinnering over 25 jaar nog net zo raken als ik me nu nog herinner hoe onder de indruk ik 25 jaar geleden was toen ik *De Boeken der kleine Zielen* van Louis Couperus las'

Annette Jongen – Boekhandel J.S. van Leeuwen

'*Stoner* blijft je bij. Als je dit boek leest weet je waarom'

Ronnie Terpstra – Boekhandel van der Velde, Leeuwarden

'Of je nu leest in de jaren twintig in de vorige eeuw of in deze eeuw, de thema's in het leven blijven hetzelfde'

Martha Baalbergen – Boekhandel van der Meer, Noordwijk

'*Stoner* is een indrukwekkende roman die na al die jaren niet aan kracht heeft ingeboet. Ik heb het ademloos uitgelezen en het heeft een diepe indruk achtergelaten. Ondanks het weinig opzienbarende leven van deze *Stoner* is het een absolute aanrader!'

Olaf Tigchelaar – Boekhandel Kramer & van Doorn, Zeist

'Mocht u dit jaar maar één boek kunnen of willen lezen, laat het dan *Stoner* van John Williams zijn'

Mark Schaap – Athenaeum Boekhandel, Amsterdam

Stoner

John Williams

Stoner

Vertaald uit het Amerikaans door Edzard Krol

Lebowski Publishers, Amsterdam 2013

Eerste druk, september 2012
Tweede druk, september 2012
Derde druk, oktober 2012
Vierde druk, november 2012
Vijfde druk, december 2012
Zesde druk, januari 2013
Zevende druk, januari 2013
Achtste druk, februari 2013
Negende druk, februari 2013
Tiende druk, maart 2013
Elfde druk, maart 2013
Twaalfde druk, maart 2013
Dertiende druk, maart 2013
Veertiende druk, maart 2013

Oorspronkelijke titel: *Stoner*

Oorspronkelijk uitgegeven door: The New York Review Books

© John Williams, 1965

Nawoord © John McGahern, 2003

© Vertaling uit het Amerikaans: Edzard Krol

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2012

Omslagontwerp: Dog and Pony, Amsterdam

Omslagfoto: © Getty Images / Stephan Carroll Photography

Typografie: ZetSpiegel, Best

Foto auteur: © Special Collections, University of Arkansas Libraries

ISBN 978 90 488 1383 4

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.stoner.nu

Lebowski Publishers is een imprint van Dutch Media Uitgevers bv

Dit boek is opgedragen aan mijn vrienden en voormalige collega's van de vakgroep Engels aan de universiteit van Missouri. Ze zullen onmiddellijk inzien dat het een roman is – dat geen enkele erin beschreven persoon, levend of dood, en geen enkele gebeurtenis een tegenhanger in de werkelijkheid heeft zoals wij die aan de universiteit van Missouri kenden. Ze zullen ook beseffen dat ik met de universiteit van Missouri enkele vrijheden heb genomen, zowel in fysiek als in historisch opzicht, met als gevolg dat die – eveneens – een fictieve plek is.

I

William Stoner schreef zich in 1910, als negentienjarige, in voor het eerste jaar van de universiteit van Missouri. Acht jaar later, op het hoogtepunt van de Eerste Wereldoorlog, ontving hij zijn doctorsgraad en aanvaardde hij een baan als docent aan diezelfde universiteit, waar hij tot aan zijn dood in 1956 doceerde. Hij kreeg geen hogere functie dan die van universitair docent, en weinig studenten konden zich hem na afloop van zijn colleges duidelijk voor de geest halen. Toen hij stierf, schonken zijn collega's als aandenken aan hem een middeleeuws manuscript aan de universiteitsbibliotheek. Dit manuscript zal nog steeds in de collectie Zeldzame Boeken te vinden zijn, voorzien van de inscriptie: 'Geschonken aan de bibliotheek van de universiteit van Missouri, ter herinnering aan William Stoner, vakgroep Engels. Zijn collega's.'

Een enkele student die zijn naam tegenkomt, zou zich vergeefs kunnen afvragen wie William Stoner was, maar zijn nieuwsgierigheid zal zelden verder reiken dan het stellen van een terloopse vraag. Stoners collega's, die hem tijdens zijn leven niet bijzonder hoogachtten, spreken tegenwoordig nog maar zelden over hem. Zijn naam herinnert de ouderen eraan hoe ze allemaal zullen eindigen, en is voor de jongeren niet meer dan een klank, die geen besef van het verleden oproept en geen persoon met wie zij zichzelf of hun loopbaan in verband kunnen brengen.

Hij werd in 1891 geboren op een kleine boerderij in Centraal-Missouri nabij het dorpje Booneville, op een kilometer of vijfenzestig van Columbia, waar de universiteit gevestigd is. Hoewel zijn ouders bij zijn geboorte jong waren – zijn vader vijfentwintig, zijn moeder nog maar net twintig – vond Stoner hen oud, zelfs toen hij nog een jongetje was. Op zijn dertigste zag zijn vader eruit als vijftig. Met zijn door de arbeid gekromde rug staarde hij zonder hoop naar het schrale lapje grond dat zijn gezin jaar in jaar uit onderhield. Zijn moeder sloeg haar leven geduldig gade, alsof het een langgerekt moment was dat ze moest zien te verdragen. Haar ogen waren bleek en wazig, en de kleine rimpeltjes eromheen werden versterkt door dun grijzend haar dat strak over haar hoofd liep en aan de achterkant in een knotje bijeenkwam.

Zo lang hij zich kon herinneren, had William Stoner zijn taken gehad. Op zesjarige leeftijd molk hij de knokige koeien, voerde hij de varkens in het kot achter het huis, en verzamelde hij de kleine eieren van een zwerm stakige kippen. En zelfs toen hij naar het dorpsschooltje op dertien kilometer afstand van de boerderij begon te gaan, waren zijn dagen, van voor het ochtendgloren tot na het vallen van de avond, gevuld met allerhande klussen. Op zijn zeventiende begonnen zijn schouders al onder het gewicht van zijn bezigheden door te buigen.

Het was een eenzaam huishouden, waarin hij het enige kind was, en het werd bijeengehouden door de noodzaak hard te werken. 's Avonds zaten ze gedrieën bijeen in de kleine door een enkele petroleumlamp verlichte keuken, terwijl ze in de gele vlam staarden. Vaak was het enige geluid dat in het uur tussen hun avondmaal en het bed gehoord kon worden de vermoeide beweging van een lichaam op een keukenstoel en een zacht kraken van een balk die meegaf onder de ouderdom van het huis.

Het huis was min of meer vierkant, en de ongeverfde balken van de veranda en de deuren verzakten. In de loop van de jaren had het de kleuren van het droge land aangenomen: grijs en bruin, met witte strepen. Aan de ene kant van het huis bevonden zich een lange woonkamer, karig gemeubileerd met keukenstoelen en enkele ruwhouten tafels, en een keuken, waarin het gezin meestal de weinige tijd doorbracht die ze samen hadden. Aan de andere kant waren twee slaapkamers, elk gemeubileerd met een witgelakt ijzeren ledikant, een enkele keukenstoel en een tafel, met een lamp en een waskom erop. De vloeren bestonden uit ongeverfde planken, van ongelijke breedte, waarin in de loop van de jaren barsten waren ontstaan, waardoorheen gestaag stof omhoogkroop, dat elke dag door Stoners moeder werd teruggeveegd.

Op school werkte hij zijn lessen af alsof het klussen waren, alleen wat minder vermoeiend dan die op de boerderij. Toen hij in het voorjaar van 1910 zijn middelbare school afrondde, verwachtte hij dat hij meer werk op de akkers zou overnemen. Het kwam hem voor dat zijn vader de afgelopen maanden trager en vermoeider was geworden.

Maar op een avond tegen het einde van de lente, nadat de twee mannen een hele dag tussen de mais hadden staan schoffelen, sprak zijn vader hem in de keuken aan, nadat de borden van het avondeten waren opgeruimd.

‘Afgelopen week is de districtsagent langs geweest.’

Van achter het rood-wit geblokte zeildoek dat keurig over de ronde keukentafel was gelegd, keek William op. Hij zei niks.

‘Volgens hem is er aan de universiteit van Columbia een nieuw instituut. Een landbouwhogeschool noemen ze het. Volgens hem moet jij daarheen. Het duurt vier jaar.’

‘Vier jaar,’ zei William. ‘Wat kost dat?’

‘Voor kost en inwoning zou je kunnen werken,’ zei vader.

‘Vlak buiten Columbia woont een volle neef van je moeder. Boeken en dergelijke zouden er zijn. Ik zou je twee, drie dollar per maand kunnen sturen.’

William legde zijn handen op het tafelkleed, dat onder het lamplicht dof glansde. Hij was nog nooit verder van huis geweest dan Booneville, vijftwintig kilometer verderop. Hij slikte om zijn stem onder controle te houden.

‘Denk je dat je het hier helemaal in je eentje redt?’ vroeg hij.

‘Je moeder en ik redden ons wel. Ik zou de bovenste twintig met tarwe kunnen inzaaien. Dat scheelt handwerk.’

William keek zijn moeder aan. ‘Mam?’ vroeg hij.

‘Je doet wat je vader je zegt,’ zei ze toonloos.

‘Willen jullie echt dat ik ga?’ vroeg hij, alsof hij half en half een ontkennend antwoord hoopte te horen. ‘Willen jullie dat echt?’

Zijn vader verplaatste zijn gewicht op de stoel. Hij keek naar zijn dikke, eeltige vingers, met kloven waarin het stof zo diep zat dat het niet kon worden weggewassen. Hij vouwde zijn vingers samen en hield ze boven de tafel, bijna alsof hij aan het bidden was.

‘Wat ik aan onderwijs heb gehad, mag geen naam hebben,’ zei hij, kijkend naar zijn handen. ‘Ik begon na de zesde klas op een boerderij te werken. Als jongeling wilde ik niks van een opleiding weten. Maar nu ben ik daar niet meer zo zeker van. Het lijkt wel alsof het land elk jaar droger wordt en moeilijker te bewerken; het is niet meer zo vruchtbaar als toen ik jong was. Volgens de districtsagent hebben ze nieuwe ideeën, methoden die ze je aan de universiteit bijbrengen. Misschien heeft hij gelijk. Soms, als ik op het land ben, denk ik...’ Hij zweeg even. Zijn vingers spanden zich aan en zijn gesloten handen vielen op de tafel neer. ‘Denk ik...’ Hij keek fronsend naar zijn handen en schudde zijn hoofd. ‘Komend

najaar ga jij naar de universiteit. Je moeder en ik zullen ons wel redden.'

Het was de langste toespraak die hij zijn vader ooit had horen uitspreken. Dat najaar ging hij naar Columbia en schreef zich in voor het eerste jaar van de landbouwhogeschool.

Hij kwam naar Columbia met een nieuw zwart kamgaren pak, uit de catalogus van Sears & Roebuck en betaald met het spaargeld van zijn moeder, een versleten overjas die van zijn vader was geweest, een blauwe wollen broek die hij een keer per maand naar de methodistenkerk in Booneville had gedragen, twee witte overhemden, twee stel schone werkkleuren en vijftientig dollar cash, die zijn vader als voorschot op de tarweoogst van de komende herfst van een buurman had geleend. Nadat zijn vader en moeder hem vroeg in de ochtend met hun door een ezel getrokken boerenkar hadden weggebracht, begon hij vanaf Booneville aan de wandeltocht.

Het was een warme herfstdag en de weg van Booneville naar Columbia was stoffig. Na bijna een uur wandelen kwam er een vrachtkar naast hem rijden, en de voerman vroeg hem of hij een lift wilde. Hij knikte en klom op de stoel van de kar. Zijn wollen broek was tot zijn knieën rood van het stof, en op plekken waar het stof van de weg zich met zijn zweet had vermengd, zat zijn door zon en wind gebruikte gezicht onder het vuil. Tijdens de lange rit bleef hij zijn broek met zijn onbeholpen handen schoonvegen en zijn vingers door zijn recht overeind staande zanderige haren halen, die maar niet plat op zijn hoofd wilden blijven liggen.

Tegen het eind van de middag kwamen ze in Columbia aan. De voerman liet Stoner in de buitenwijken van de stad afstappen en wees op een groep gebouwen in de schaduw van grote iepen. 'Dat is jouw universiteit,' zei hij. 'Daar zul je naar school gaan.'

Nadat de man was weggereden, bleef Stoner minutenlang naar het gebouwencomplex staan staren. Zoiets imposants had hij nog nooit gezien. Vanaf een weids groen veld, onderbroken door stenen muren en kleine lapjes tuin, strekten zich de gebouwen van rode baksteen naar boven uit. Onder zijn ontzag werd hij plotseling een geborgenheid en kalmte gewaar zoals hij nog niet eerder had meegemaakt. Hoewel het laat was, wandelde hij vele minuten langs de randen van de campus, alleen om te kijken, alsof hij het recht niet had om naar binnen te gaan.

Het was bijna donker toen hij een voorbijganger vroeg in welke richting Ashland Gravel lag, de weg die hem naar de boerderij van Jim Foote zou leiden, de neef van zijn moeder voor wie hij zou werken. En het was al donker toen hij bij het witte twee verdiepingen hoge houten huis kwam waar hij zou wonen. Hij had de Footes niet eerder gezien, en het voelde vreemd aan om hen zo laat te benaderen.

Ze begroetten hem met een knik en namen hem zorgvuldig op. Na een ogenblik, waarin Stoner onbeholpen in de deuropening bleef staan, gebaarde Jim Foote hem in de kleine halfduistere woonkamer te komen, volgepropt met meubels en snuisterijen op mat glanzende tafels. Hij ging niet zitten.

‘Al gegeten?’ vroeg Foote.

‘Nee, meneer,’ antwoordde Stoner.

Mevrouw Foote kromde een wijsvinger naar hem en trippelde weg. Stoner liep achter haar aan, verschillende kamers door, een keuken in, waar ze hem gebaarde aan een tafel plaats te nemen. Ze zette een kruik met melk voor hem neer en gaf hem enkele sneden maïsbrood. Hij nipte aan de melk, maar zijn mond, droog van de opwindings, kreeg het brood niet weg.

Foote kwam binnen en ging naast zijn vrouw staan. Hij was klein, niet groter dan een meter zestig, met een mager

gezicht en een scherpe neus. Zijn vrouw was tien centimeter groter, en dik. Haar ogen gingen schuil achter een randloze bril en ze kneep haar dunne lippen op elkaar. Met z'n tweeën keken ze hongerig toe terwijl hij van de melk nipte.

'Geef het vee 's ochtends te eten en te drinken, ook de varkens,' zei Foote vlug.

Stoner keek hem recht in zijn gezicht aan. 'Wat?'

'Meer hoeft je 's ochtends niet te doen,' zei Foote, 'voordat je naar school gaat. Dan geef je ze 's avonds weer te eten en te drinken, verzamel je de eieren en melk je de koeien. Als je tijd over hebt, ga je brandhout hakken. In het weekend help je me met alles wat ik doe.'

'Ja, meneer,' zei Stoner.

Foote bestudeerde hem even. 'Universiteit,' zei hij en hij schudde zijn hoofd.

Dus voor negen maanden kost en inwoning gaf hij het vee te eten en te drinken, ook de varkens, verzamelde hij de eieren, molk de koeien en hakte brandhout. Verder ploegde en egde hij akkers, groef boomstronken op (in de winter moest hij door een centimetersdikke laag bevroren aarde heen breken) en karnde boter voor mevrouw Foote, die met een meebewegend hoofd nors instemmend toekeek hoe de houten karnstok op en neer door de melk plonsde.

Hij werd ondergebracht op een bovenverdieping die ooit een voorraadkamer was geweest. De enige meubels waarover hij beschikte, waren een zwart ijzeren bed met een doorgezakt frame waarop een dun donsmatras lag, een kapotte tafel met een petroleumlamp, een wiebelende keukenstoel en een grote kist die hij als bureau gebruikte. In de winter kreeg hij alleen maar warmte voor zover die door de vloer van de kamers eronder opsteeg. Hij wikkelde zich in de sleetse dekens en lakens, en blies op zijn handen, zodat hij de pagina's van zijn boek kon omslaan zonder ze te scheuren.

Hij deed zijn werk aan de universiteit zoals hij zijn werk op de boerderij deed: grondig, plichtsgetrouw, zonder plezier of zorgen. Aan het eind van het eerste jaar had hij heel redelijke cijfers. Hij was blij dat ze niet lager waren en maakte zich er niet druk om dat ze niet hoger waren. Hij was zich ervan bewust dat hij dingen had geleerd die hij nog niet kende, maar voor hem hield dit slechts in dat hij in het tweede jaar even goed zou presteren als in het eerste.

In de zomer na zijn eerste jaar aan de universiteit keerde hij terug naar de boerderij van zijn vader en hielp met de oogst. Eenmaal vroeg zijn vader hem wat hij van de opleiding vond en hij antwoordde dat die hem beviel. Zijn vader knikte en bracht het onderwerp niet nog eens ter sprake.

Pas na zijn terugkeer voor het tweede jaar kwam William te weten waarom hij naar de universiteit was gekomen.

Na aanvang van het tweede jaar was hij op de campus een bekende verschijning. Elk seizoen droeg hij hetzelfde zwarte kamgaren pak, een wit overhemd en een smalle stropdas. Zijn polsen staken uit de mouwen van het jasje en zijn broek slobberde raar om zijn benen, alsof het een uniform was dat ooit aan iemand anders had toebehoord.

Naarmate zijn baas luier werd, nam het aantal uren dat hij werkte toe, en hij bracht de lange avonden in zijn kamer door met zorgvuldig zijn huiswerk te maken. Hij was begonnen aan de colleges waarmee hij een bachelordiploma van de landbouwhogeschool zou behalen, en in dit eerste semester van het tweede jaar had hij twee hoofdvakken, een vak van de landbouwhogeschool over bodemchemie, en een voor alle universitaire studenten verplicht vak: een inleiding in de Engelse letterkunde.

Na de eerste paar weken kreeg hij enige moeite met de natuurwetenschappelijke colleges. Er was zoveel te doen, hij

moest zoveel onthouden. Het college bodemchemie wekte in algemene zin zijn belangstelling. Hij had niet vermoed dat de bruinige klonten waarmee hij het grootste deel van zijn leven had gewerkt iets anders waren dan ze leken te zijn, en het begon vaag tot hem door te dringen dat zijn toenemende kennis bij terugkeer naar de boerderij van zijn vader nuttig kon zijn. Maar de verplichte inleiding in de Engelse letterkunde kostte hem moeite en verontrustte hem zoals dat hem niet eerder was overkomen.

De docent was een man van middelbare leeftijd, begin vijftig. Hij heette Archer Sloane, en hij benaderde het lesgeven ogenschijnlijk met minachting, alsof hij vond dat er zo'n reusachtige kloof zat tussen wat hij wist en wat hij kon zeggen dat hij zich de moeite bespaarde om die te dichtten. De meeste studenten vreesden hem en mochten hem niet, iets waar hij koel en ironisch geamuseerd op reageerde. Hij was een man van gemiddelde lengte, met een lang en keurig geschoren gezicht met diepe rimpels. Hij kon ongeduldig met zijn vingers door zijn dikke bos grijs krullend haar strijken. Zijn stem klonk vlak en droog, en kwam naar buiten door nauwelijks bewegende lippen, zonder uitdrukking of intonatie. Maar zijn lange, dunne vingers bewogen elegant en vol overtuiging, alsof ze de woorden van een vorm voorzagen waartoe zijn stem niet in staat was.

Buiten het klaslokaal, als hij zijn werk op de boerderij deed of met zijn ogen in het flauwe lamplicht knipperde terwijl hij op zijn raamloze zolderkamer studeerde, was Stoner zich er vaak van bewust dat hij het beeld van deze man voor zich zag verschijnen. Hij kon zich alleen met moeite het gezicht van andere docenten voor de geest halen of zich iets specifiek van een van zijn andere colleges herinneren. Maar ergens aan de rand van zijn bewustzijn wachtte altijd de figuur van Archer Sloane, en zijn droge stem, en zijn minachtende ter-

loopse uitspraken over een of andere passage uit *Beowulf*, of een couplet van Chaucer.

Hij merkte dat hij het inleidende college niet op dezelfde manier kon aanpakken als andere vakken. Hoewel hij zich de schrijvers, hun werk, hun jaartallen en hun invloeden herinnerde, zakte hij bijna voor het eerste tentamen. Bij het tweede presteerde hij nauwelijks beter. Hij las en herlas zijn huiswerk voor letterkunde zo vaak dat zijn andere vakken eronder begonnen te lijden. En toch kwamen de woorden die hij las niet los van het papier en kon hij het nut niet inzien van wat hij deed.

En hij piekerde over de woorden die Archer Sloane in de klas sprak, alsof hij onder hun vlakke, droge betekenis een aanwijzing kon ontdekken die hem zou brengen waar hij moest zijn. Hij hing voorovergebogen boven het bureaublad van een stoel die te klein was om comfortabel op te zitten, en omklemde dat blad zo stevig dat zijn knokkels vergeleken met zijn bruine taaie huid wit kleurden. Op zijn voorhoofd stond een geconcentreerde frons en hij beet op zijn onderlip. Maar terwijl Stoner en zijn klasgenoten steeds wanhopiger werden, werd de minachting van Archer Sloane steeds dwingender. En op een keer barstte die minachting uit in woede, alleen gericht op William Stoner.

De klas had twee toneelstukken van Shakespeare gelezen en sloot de week af met het bestuderen van de sonnetten. De studenten waren zenuwachtig en onzeker, bijna angstig onder de oplopende spanning tussen hen en de gebogen gestalte die hen vanachter de lessenaar aankeek. Sloane had hun hardop het drieënzeventigste sonnet voorgelezen. Zijn ogen dwaalden door het lokaal en zijn lippen waren tot een humorloze glimlach samengeknepen.

‘Wat betekent het sonnet?’ vroeg hij plotseling, en hij zweeg even, en zijn ogen tastten ondertussen onverbiddelijk en met

een bijna vergenoegde hopeloosheid het lokaal af. ‘Meneer Wilbur?’ Er kwam geen antwoord. ‘Meneer Schmidt?’ Iemand kuchte. Sloane liet zijn donkere schrandere ogen op Stoner rusten. ‘Meneer Stoner, wat betekent het sonnet?’

Stoner slikte en probeerde zijn mond te openen.

‘Het is een sonnet, meneer Stoner,’ zei Sloane droog, ‘een dichterlijke compositie van veertien regels, met een vorm die u volgens mij vast en zeker wel uit het hoofd hebt geleerd. Het is geschreven in de Engelse taal, die u naar ik meen al enkele jaren hebt gesproken. De schrijver ervan is William Shakespeare, een dode dichter, die evenwel volgens sommigen tamelijk belangrijk is.’ Hij keek Stoner nog even aan, en toen werd zijn blik leeg en keek hij nietsziend aan de klas voorbij. Zonder in zijn boek te kijken, sprak hij het gedicht opnieuw uit, en zijn stem verdiepte zich en werd zachter, alsof hijzelf even de woorden, geluiden en ritmen was geworden:

‘Dat jaargetij brengt mij in beeld voor jou
als een of twee, of geen, geel blad nog hangt
aan takken die zich schudden in de kou –
naakt koorskelet, eens zoet van vogelzang.
Jij ziet in mij de schemer van de dag
wanneer, ver west, het laatst, veeg licht vertrekt
al haast vertreden door de zwarte nacht
Doods schaduwbeeld, die ’t al in doodsrust dekt.
Jij ziet in mij het gloeien van de gloed
die jeugdig vuur nog aanhoudt op zijn as
als op het doodsbed waar het sterven moet
verteerd met dat wat eerst zijn voedsel was.
Het sterkt je liefde, zou je daarvan leren
te minnen wat jou weldra zal mankeren.’*

*Vertaling: H.J. de Roy van Zuydewijn

Tijdens een korte stilte schraapte iemand zijn keel. Sloane herhaalde de zinnen, zijn stem werd vlak, weer van hemzelf.

‘Het sterkt je liefde, zou je daarvan leren
te minnen wat jou weldra zal mankeren.’

De ogen van Sloane keerden terug naar William Stoner, en hij zei droogjes: ‘Van meer dan driehonderd jaren geleden spreekt meneer Shakespeare u aan, meneer Stoner. Hoort u hem?’

William Stoner merkte dat hij zijn adem enige tijd had ingehouden. Hij ademde voorzichtig uit, zich er scherp van bewust dat zijn kleren met het ontsnappen van lucht uit zijn longen over zijn lichaam bewogen. Hij keek weg van Sloane het vertrek in. Door de ramen viel het licht schuin naar binnen en het bescheen de gezichten van zijn medestudenten, zodanig dat het uit henzelf leek te komen en in een schemering uitdoofde. Een student knipperde met zijn ogen en er viel een smalle schaduw op een wang, waarvan de haartjes door het zonlicht werden bestreken. Stoner merkte dat de stevige greep van zijn vingers om het bureaublad ontspande. Hij staarde naar zijn handen toen hij ze omdraaide, verbaasde zich erover hoe bruin ze waren, over de ingewikkelde wijze waarop de nagels op zijn ruwe vingertoppen pasten. Hij meende te kunnen voelen hoe het bloed onzichtbaar door de kleine aderen en bloedvaten stroomde, zwak en onbestendig vanuit zijn vingertoppen door zijn lichaam klopte.

Sloane sprak opnieuw. ‘Wat zegt hij tegen u, meneer Stoner? Wat betekent dit sonnet?’

Langzaam en met tegenzin sloeg Stoner zijn ogen op. ‘Het betekent,’ zei hij, en hij bewoog zijn handen met een kleine beweging omhoog. Hij voelde zijn blik glazig worden toen hij de gedaante van Archer Sloane zocht. ‘Het betekent,’ zei

hij weer, maar hij kon de zin waaraan hij was begonnen niet afmaken.

Sloane keek hem nieuwsgierig aan. Waarna hij abrupt knikte en zei: 'Jullie kunnen gaan.' Zonder iemand aan te kijken draaide hij zich om en liep het lokaal uit.

William Stoner was zich nauwelijks bewust van de studenten om hem heen, die morrend en mompelend uit hun stoelen omhoogkwamen en het lokaal uit schuifelden. Na hun vertrek bleef hij minutenlang bewegingsloos zitten, voor zich uit starend naar de met smalle planken afgewerkte vloer, waarvan de lak door de rusteloze voeten van de studenten, die hij nooit zou zien of kennen, was afgesleten. Hij liet zijn eigen voeten omlaagzakken op de vloer, hoorde het droge schuren van hout onder zijn zolen en voelde door het leer heen hoe ruw het was. Toen stond ook hij op en verliet langzaam het lokaal.

De waterige kilte van de late herfstdag sneed door zijn kleren. Hij keek om zich heen, naar de kale knoestige boomtakken die tegen de achtergrond van de bleke hemel kronkelden. Studenten die zich over de campus naar hun college haastten, streken langs hem. Hij hoorde het gemompel van hun stemmen en het geklak van hun hakken op de stenen paden, en zag hun gezichten, blozend van de kou, voorovergebogen tegen de wind. Hij bekeek hen nieuwsgierig, alsof hij hen niet eerder had gezien, en voelde zich ver van hen verwijderd en erg nabij. Dat bleef hij voelen toen hij zich naar zijn volgende college haastte, en dat bleef zo tijdens het college door de professor in de bodemchemie, in weerwil van de dreunende stem die dingen declameerde om in aantekeningenboekjes op te schrijven en zich met een geestdodend proces in te prenten, dat hem juist nu vreemd begon voor te komen.

In het tweede semester van dat collegejaar stopte William Stoner met zijn natuurwetenschappelijke colleges en onder-

brak zijn opleiding aan de landbouwhogeschool. Hij nam deel aan een inleidend college filosofie en antieke geschiedenis en aan twee colleges Engelse letterkunde. In de zomer keerde hij terug naar de boerderij van zijn ouders, hielp zijn vader met de oogst en sprak niet over zijn werk aan de universiteit.

Toen hij veel ouder was, keek hij terug op de laatste twee jaren van zijn studietijd alsof het een onwerkelijke periode was die iemand anders toebehoorde, een tijd die verstreek, niet op de gebruikelijke vloeiende wijze waaraan hij gewend was, maar bij vlagen. Het ene moment naast het andere, maar los van elkaar, en hij had de indruk dat hij buiten de tijd was komen te staan en toekeek terwijl die als een machtig onregelmatig verspringend diorama voor hem verstreek.

Hij begon zich van zichzelf bewust te worden op een manier die hem nog niet eerder was overkomen. Soms keek hij naar zichzelf in de spiegel, naar het lange gezicht met die ruige bos droog bruin haar, en raakte zijn scherpe jukbeenderen aan. Hij zag de dunne polsen die vele centimeters uit de mouwen van zijn jas staken en vroeg zich af of hij er in de ogen van anderen even potsierlijk uitzag als in zijn eigen ogen.

Hij had geen toekomstplannen, en hij sprak met niemand over zijn onzekerheid. Voor zijn kost en inwoning bleef hij bij de Footes werken, maar hij maakte niet meer zoveel uren als in zijn eerste twee jaren aan de universiteit. Hij liet zich drie uur per middag en een halve dag per weekend gebruiken zoals Jim en Serena Foote dat wilden; de rest van de tijd eiste hij voor zichzelf op.

Een deel van deze tijd bracht hij door op zijn kleine zolderkamer boven in het huis van de Footes, maar als hij zijn colleges had gevolgd en het werk bij de Footes klaar was, keerde hij zo vaak als hij kon terug naar de universiteit. Soms

wandelde hij, 's avonds, over het lange open binnenplein, tussen de stelletjes die daar kuierden en zachtjes mompelden. Hoewel hij geen van hen kende en niet met hen sprak, voelde hij een soort verwantschap. Soms stond hij midden op het plein en aanschouwde de vijf reusachtige zuilen voor Jesse Hall die vanuit het koele gras hoog de nacht in staken. Hij had begrepen dat deze zuilen de restanten waren van het oorspronkelijke hoofdgebouw van de universiteit, lang geleden door vuur verwoest. Met hun grijsachtige zilver in het maanlicht, kaal en zuiver, leken ze voor hem symbool te staan voor het leven dat hij had omarmd, zoals een tempel symbool staat voor een god.

In de universiteitsbibliotheek wandelde hij langs de rekken, tussen duizenden boeken, en snoof de stoffige geur van leer, linnen en drogend papier op alsof die een exotische wierook was. Soms stopte hij, haalde een boek van de plank en hield het even in zijn grote handen, die trilden van het nog onbekende gevoel van de rug, kaft en meegevende pagina's. Vervolgens bladerde hij het boek door, las hier en daar een alinea, terwijl hij zijn stijve vingers bij het omslaan van de pagina's voorzichtig bewoog, alsof ze in hun onhandigheid zouden vernietigen wat ze met zoveel moeite aan het licht brachten.

Hij had geen vrienden, en voor het eerst in zijn leven werd hij zich bewust van zijn eenzaamheid. 's Nachts op zijn zolderkamer keek hij soms op van een boek dat hij las en staarde de donkere hoeken van zijn kamer in, waar het lamplicht naast de schaduwen flikkerde. Als hij lang en aandachtig keek, groeide de duisternis aan tot een licht dat de denkbeeldige vorm aannam van wat hij aan het lezen was. En dan voelde hij zich gewoonlijk buiten de tijd staan, zoals hij dat die dag in het klaslokaal had gevoeld, toen Archer Sloane tegen hem had gesproken. Het verleden kwam uit de duister-

nis tevoorschijn en bleef daar aanwezig, en de doden kwamen voor hem tot leven. En het verleden en de doden vloeiden over in het heden onder de levenden, zodat hij een intens ogenblik lang een dichtbevolkt droombeeld voor zich zag, waarvan hij deel uitmaakte en waaraan hij niet kon ontsnappen, en waaraan hij niet wilde ontsnappen. Tristan en Isolde de Schone liepen voor hem. Paolo en Francesca draaiden rond in de duistere gloed. Helena en de schrandere Paris, hun gezichten zwaar verbitterd, kwamen uit het halfduister tevoorschijn. En hij was bij hen zoals hij nooit bij zijn studiegenoten kon zijn, die van de ene klas naar de andere gingen, die een plek vonden binnen een grote universiteit in Columbia, Missouri, en die achteloos in de buitenlucht van het Midwesten rondliepen.

In een jaar tijd leerde hij genoeg Grieks en Latijn om eenvoudige teksten te lezen. Vaak waren zijn ogen rood en branderig van inspanning en slaapgebrek. Soms dacht hij terug aan degene die hij enkele jaren geleden was geweest en was hij verbaasd bij de herinnering aan die vreemde figuur, bruin en passief als de aarde waaruit die was voortgekomen. Hij dacht aan zijn ouders, en zij waren bijna even vreemd als het kind dat zij ter wereld brachten. Hij voelde medelijden met hen en liefde op afstand.

Op een dag, halverwege zijn vierde jaar aan de universiteit, hield Archer Sloane hem na afloop van de les staande en vroeg hem in zijn kamer langs te komen om met hem te praten.

Het was winter en er dreef een deprimerende laag mist over de campus. Zelfs halverwege de ochtend glinsterden de dunne takken van de kornoeljebomen van de rijp, en de randen van de zwarte klimplanten die tegen de grote zuilen voor Jesse Hall op kropen zaten vol iriserende kristallen die twinkelden tegen de grijze achtergrond. Stoners overjas was zo sjofel en afgedragen dat hij had besloten hem bij zijn bezoek

aan Sloane ondanks de vorst niet aan te doen. Hij rilde toen hij haastig het terrein over liep, bij de brede stenen treden omhoog, Jesse Hall in.

Na de kou was de hitte in het gebouw intens. De grijze buitenwereld drong naar binnen door de vensters en de van ramen voorziene deuren aan beide zijden van de hal, zodat de geel betegelde vloer helderder kleurde dan het grijze licht dat erop viel, en vanuit het duister glommen de grote eikenhouten zuilen en de opgewreven muren hem tegemoet. Schuifende voetstappen maakten een sissend geluid op de vloer en het gemompel van stemmen werd door de enorme afmetingen van de hal gedempt. Schimmige gestalten verplaatsten zich traag, mengden zich onder elkaar en namen afscheid. En de benauwende lucht rook naar geoliede muren en de geur van natte wollen kleren. Stoner liep de gladde marmeren trap op naar de kamer van Sloane op de tweede verdieping. Hij klopte op de gesloten deur, hoorde iemand roepen en ging naar binnen.

De kamer was lang en smal, en werd door een enkel raam aan het andere uiteinde verlicht. Boekenplanken vol boeken reikten tot aan het hoge plafond. Bij het raam kon nog net een bureau staan, en achter dit bureau, half gedraaid en donker afstekend tegen het licht, zat Archer Sloane.

‘Meneer Stoner,’ zei Sloane droog, half overeind komend en wijzend op de met leer beklede stoel tegenover hem. Stoner ging zitten.

‘Ik heb uw papieren bekeken.’ Sloane zweeg even en pakte een map van zijn bureau, die hij met afstandelijke ironie bekeek. ‘Ik hoop dat u geen bezwaar hebt tegen mijn nieuwsgierigheid.’

Stoner bevochtigde zijn lippen en schoof heen en weer op de stoel. Hij probeerde zijn grote handen te vouwen, zodat ze niet zouden opvallen. ‘Nee, meneer,’ zei hij met schorre stem.

Sloane knikte. ‘Goed. Het valt me op dat u hier als student landbouwkunde begon en dat u ergens in de loop van het tweede jaar op letterkunde bent overgestapt. Klopt dat?’

‘Ja, meneer,’ zei Stoner.

Sloane leunde achterover in zijn stoel en staarde omhoog naar het vierkant van licht dat door het hoge kleine raam naar binnen viel. Hij drukte zijn vingertoppen tegen elkaar en keerde zich weer naar de jongeman die stijfjes voor hem zat.

‘Het officiële doel van dit gesprek is u ervan op de hoogte te stellen dat u formeel van studieprogramma zult moeten veranderen, door te verklaren dat u van plan bent uw aanvankelijke studie te staken en aan te geven met welke u eindigt. Dat kost niet meer dan een minuut of vijf bij het inschrijvingsbureau. Dat regelt u zelf wel, toch?’

‘Ja, meneer,’ zei Stoner.

‘Maar zoals u al zult hebben vermoed, is dat niet de reden dat ik u heb gevraagd langs te komen. Hebt u er bezwaar tegen als ik u vraag naar uw toekomstplannen?’

‘Nee, meneer,’ zei Stoner. Hij keek naar zijn handen, die elkaar stevig vasthielden.

Sloane raakte de map met werkstukken aan die hij op zijn bureau had neergelegd. ‘Ik heb de indruk dat u op het moment dat u aan de universiteit begon wat ouder was dan de gemiddelde student. Bijna twintig, meen ik?’

‘Ja, meneer,’ zei Stoner.

‘En toentertijd was u van plan het lesprogramma te volgen dat door de landbouwhogeschool werd aangeboden?’

‘Ja, meneer.’

Sloane leunde achterover in zijn stoel en staarde naar het hoge halfduistere plafond. Ineens vroeg hij: ‘En wat voor plannen hebt u nu?’

Stoner zweeg. Daarover had hij niet nagedacht, had hij niet

willen nadenken. Uiteindelijk zei hij, met enige tegenzin: ‘Dat weet ik niet. Ik heb er nauwelijks over nagedacht.’

Sloane zei: ‘Kijkt u uit naar de dag dat u vanachter deze beschuttende muren tevoorschijn komt in wat sommige mensen de wereld noemen?’

Ondanks zijn verlegenheid moest Stoner grinniken. ‘Nee, meneer.’

Sloane tikte op de papieren op zijn bureau. ‘Uit deze documenten maak ik op dat u uit een boerengemeenschap komt. Ik neem aan dat uw ouders op een boerderij wonen?’

Stoner knikte.

‘En wilt u nadat u hier uw diploma hebt ontvangen naar de boerderij terugkeren?’

‘Nee, meneer,’ zei Stoner, en de vastbeslotenheid van zijn stem verraste hem. Hij verbaasde zich een beetje over de beslissing die hij plotseling had genomen.

Sloane knikte. ‘Ik zou me kunnen voorstellen dat een serieuze student in de letterkunde zijn vaardigheden wellicht niet al te geschikt acht om de bodem te overtuigen.’

‘Ik ga niet terug,’ zei Stoner, alsof Sloane niet gesproken had. ‘Ik weet niet precies wat ik ga doen.’ Hij keek naar zijn handen en zei tegen ze: ‘Ik kan me niet goed voorstellen dat het al zo gauw afgelopen is, dat ik de universiteit aan het eind van het jaar verlaat.’

‘Het is voor u uiteraard niet per se nodig om te vertrekken,’ zei Sloane losjes. ‘Ik neem aan dat u geen zelfstandig inkomen hebt?’

Stoner schudde zijn hoofd.

‘U hebt als student uitmuntende cijfers gehaald. Behalve uw’ – hij trok zijn wenkbrauwen op en glimlachte – ‘behalve uw tweedejaarsinleiding in de Engelse letterkunde hebt u allemaal negens voor uw Engelse vakken, elders niet lager dan een acht. Als u in staat bent na het behalen van uw bachelor-

diploma nog een jaartje in uw onderhoud te voorzien, kunt u, daar ben ik van overtuigd, met succes het werkstuk voor uw mastertitel voltooien. Waarna u vermoedelijk in staat zult zijn te doceren terwijl u aan uw doctorsgraad werkt. Als u zich trouwens voor dat soort zaken interesseert.’

Stoner week achteruit. ‘Wat bedoelt u?’ vroeg hij, en hij hoorde iets in zijn stem wat op angst leek.

Sloane boog zich voorover tot zijn gezicht dicht bij het zijne was. Stoner zag de lijnen op de lange kin verzachten, en hij hoorde de droge spottende stem vriendelijk en open worden.

‘Maar begrijpt u het dan niet, meneer Stoner?’ vroeg Sloane. ‘Doorziet u zichzelf dan niet? U zult docent worden.’

Plotseling leek Sloane heel veraf te zijn, en de muren van de kamer weken naar achteren. Stoner meende dat hij begon te zweven en hij hoorde zijn stem vragen: ‘Weet u dat zeker?’

‘Jazeker,’ sprak Sloane vriendelijk.

‘Hoe weet u dat? Hoe kunt u dat zo zeker weten?’

‘Verliefdheid, meneer Stoner,’ zei Sloane monter. ‘U bent verliefd. Zo eenvoudig is het.’

Zo eenvoudig was het. Hij was zich ervan bewust dat hij naar Sloane knikte en zei iets onbeduidends. Toen liep hij de kamer uit. Zijn lippen tintelden en zijn vingers voelden verdoofd aan. Het leek wel alsof hij slaapwandelde, terwijl hij zich juist scherp bewust was van zijn omgeving. Hij streek rakelings langs de gepolitoerde houten wanden in de gang en meende de warmte en de ouderdom van het hout te kunnen voelen. Hij liep langzaam de trap af en verwonderde zich over het dooraderde koude marmer, dat een beetje onder zijn voeten leek weg te glijden. In de voorportalen kwamen de stemmen van de studenten stuk voor stuk en helder uit het gemompel naar voren, en hun gezichten waren dichtbij en merkwaardig vertrouwd. Hij liep Jesse Hall uit, de ochtend in, en het grijs leek de campus niet langer te bedrukken. Het

leidde zijn ogen naar buiten en omhoog richting de lucht, die hij bekeek alsof hij een mogelijkheid zag die hij nog niet kon benoemen.

In de eerste week van juni, in het jaar 1914, ontving William Stoner, met zestig andere jongemannen en enkele jongedames, zijn bachelordiploma van de universiteit van Missouri.

Om de ceremonie bij te wonen waren zijn ouders – in een geleend rijtuig dat door hun eigen oude grijsbruine merrie werd getrokken – de dag ervoor van huis gegaan, en ze hadden 's nachts de vijfenzestig kilometer vanaf de boerderij afgelegd, zodat ze, stijf van een slapeloze reis, kort na zonsopgang bij de Footes arriveerden. Stoner liep de tuin in om hen te begroeten. Ze stonden naast elkaar in het heldere ochtendlicht op hem te wachten.

Zonder elkaar aan te kijken gaven Stoner en zijn vader elkaar met een enkele beweging een hand.

‘Hallo,’ zei zijn vader.

Zijn moeder knikte. ‘Je vader en ik zijn gekomen om bij je afstuderen aanwezig te zijn.’

Even zweeg hij. Waarna hij zei: ‘Kom gauw binnen om te ontbijten.’

Ze zaten alleen in de keuken. Sinds Stoner op de boerderij was gekomen, hadden de Footes de gewoonte aangenomen lang uit te slapen. Maar noch op dat moment, noch na afloop van het ontbijt van zijn ouders kon hij zich ertoe zetten om hun over zijn aangepaste plannen te vertellen, over zijn beslissing niet naar de boerderij terug te keren. Een paar keer begon hij te praten, waarna hij naar de bruine gezichten keek die naakt uit hun nieuwe kleren staken, aan de lange reis dacht die ze hadden gemaakt en aan de jaren die ze op zijn terugkeer hadden gewacht. Hij bleef stijfjes bij hen zitten tot ze hun laatste kop koffie op hadden en tot de Footes opstonden en de keuken in kwamen. Toen zei hij hun dat hij vroeg

naar de universiteit moest en dat hij hen daar later die dag bij de diploma-uitreiking zou zien.

Met een gehuurde zwarte toga en baret in zijn armen wandelde hij over de campus. Ze waren zwaar en zaten in de weg, maar hij wist niet waar hij ze in bewaring kon geven. Hij dacht na over wat hij zijn ouders zou moeten vertellen, en voor het eerst werd hij zich van de onontkoombaarheid van zijn beslissing bewust, en bijna wenste hij dat hij die kon herroepen. Hij voelde zich ongeschikt voor het doel waarvoor hij zo onberaden had gekozen en voelde de aantrekkingskracht van de wereld die hij had verlaten. Hij treurde om zijn eigen verlies en om dat van zijn ouders, en al treurende voelde hij zich van hen verwijderd raken.

Gedurende de gehele diploma-uitreiking droeg hij het verdriet om het verlies bij zich. Toen zijn naam werd genoemd en hij over het podium liep om een rol te ontvangen van een achter een grijze baard verstopte gezichtsloze man, kon hij niet geloven dat hij degene was die daar stond, en de rol perkament in zijn handen had geen betekenis. Hij kon alleen maar aan zijn moeder en vader denken, die stijf en ongemakkelijk tussen al die mensen zaten.

Na afloop van de ceremonie reed hij samen met hen terug naar de Footes, waar ze zouden logeren, om de volgende ochtend aan de reis naar huis te beginnen.

Ze zaten tot laat in de woonkamer van de Footes. Jim en Serena Foote bleven een poosje op en zaten bij hen. Om de zoveel tijd noemden Jim en Stoners moeder een naam van een familielid, waarna ze zwegen. Zijn vader zat voorovergebogen en wijdbeens op een keukenstoel, terwijl hij met zijn grote handen zijn knieën omvatte. Uiteindelijk keken de Footes elkaar aan, gaapten en zeiden dat het laat was. Ze gingen naar hun slaapkamer en lieten hen drieën achter.

Weer viel er een stilte. Zijn ouders, die recht voor zich uit

naar de schaduw van hun eigen lichaam staarden, keken hun zoon nu en dan van opzij aan, alsof ze hem in zijn nieuwe hoedanigheid niet wilden storen.

Na een poosje boog William Stoner voorover en sprak, met een stem die luider en krachtiger klonk dan hij had gewild: 'Ik had het jullie eerder moeten zeggen. Ik had het jullie afgelopen zomer moeten zeggen, of vanochtend.'

In het lamplicht zagen de gezichten van zijn ouders er afgestompt en uitdrukingsloos uit.

'Wat ik wil zeggen, is dat ik niet samen met jullie naar de boerderij terugkeer.'

Niemand verroerde zich. 'Je hebt hier nog een aantal zaken af te ronden,' zei zijn vader. 'We kunnen morgenochtend terugkeren en dan kun jij een paar dagen later komen.'

Met zijn handpalm wreef Stoner over zijn gezicht. 'Zo bedoelde ik het niet. Wat ik wil zeggen, is dat ik helemaal niet meer naar de boerderij terugkeer.'

De handen van zijn vader sloten zich om zijn knieën en hij schoof naar achteren op zijn stoel. 'Heb je problemen of zo?' zei hij.

Stoner glimlachte: 'Dat is het niet. Ik blijf nog een jaar studeren, misschien twee of drie jaar.'

Zijn vader schudde zijn hoofd. 'Ik heb vanmiddag gezien dat je voor je examen bent geslaagd. En de districtsagent zei dat de boerenopleiding vier jaar zou duren.'

Stoner probeerde zijn vader uit te leggen wat hij van plan was, probeerde bij hem het gevoel op te roepen dat hij zelf had van het belang en doel ervan. Hij luisterde naar zijn woorden alsof een ander ze uitsprak, en keek naar het gezicht van zijn vader dat de woorden incasseerde zoals een steen de herhaalde slagen van een vuist incasseert. Toen hij klaar was, ging hij zitten, met zijn handen tussen zijn knieën geklemd en zijn hoofd voorovergebogen. Hij luisterde naar de stilte in de kamer.

Ten slotte bewoog zijn vader in zijn stoel. Stoner keek op. Zijn beide ouders staarden hem aan. Hij schreeuwde het bijna uit.

‘Ik weet het niet,’ zei zijn vader. Zijn stem klonk schor en vermoeid. ‘Ik had niet gedacht dat het zo zou lopen. Ik dacht dat ik er goed aan had gedaan om je hierheen te sturen. Je moeder en ik hebben altijd ons uiterste best voor je gedaan.’

‘Dat weet ik,’ zei Stoner. Hij was niet langer in staat hen aan te kijken. ‘Redden jullie je wel? Ik zou deze zomer een poosje kunnen terugkeren en helpen. Ik zou...’

‘Als jij vindt dat je hier moet blijven en je boeken moet bestuderen, dan moet je dat doen. Je moeder en ik redden ons wel.’

Zijn moeder keek hem aan, maar zag hem niet. Ze had haar ogen dichtgeknepen. Ze ademde zwaar; haar gezicht vertrok alsof ze pijn had en haar tot vuisten samengeknepen handen waren tegen haar wangen gedrukt. Verbaasd besefte Stoner dat ze hilde, in zichzelf en zwiingend, beschaamd en verlegen als iemand die zelden huilt. Hij bleef haar nog even aankijken; toen hees hij zich moeizaam overeind en liep de woonkamer uit. Hij begaf zich naar de smalle trap die naar zijn zolderkamer leidde. In bed bleef hij lang wakker liggen en staarde met open ogen naar de duisternis boven hem.